

steje, koj ko se zakuri, zapró. Pri verhu peči gré iz peči skozi zid železna cev, ktera dim iz peči izpeljuje. Zunaj zida v kuhinji se v imenovano cev druga železna cev utakne, in ravna ali po potrebi kriva ob zidu v bližnji dimnik napelje.

Tako se dá kuriti brez dima in saj v kuhinji in predsobi. Na to vižo se tudi v vsaki izbi, v kateri se kuriti mora, dim lahko odpeljuje. Tako imam namesti pred černe kuhinje sedaj malano predizbo.

Opomniti pa moram le še to: Če se v enem ognjišču ali v eni peči kuri, morajo biti vse druge ognjišča ali mestje in peči zaperte; če ne, se bo kadilo. Zatega voljo morajo vse mestje ali ognjišča vrata imeti.

Gospodarska skušnja.

(Pomoček zoper plavo mleko). V časniku Najsavske gospodarske družbe smo brali sledeče: Nekemu kmetovavcu v Rheinessen-u, ki je imel veliko maslarijo in sirarijo, se je večkrat, zlasti ob poletinski vročini, primerilo, da mu je mleko plavo postajalo. Marsikaj je skušal, pa nič ni pomagalo. Zadnjič si misli, kaj! ko bi dal kravje vime na vodo klorovega apna (mit verdünnter Chlorkalklösung) umivati? In res — pomagalo je. (V tem priporočilu ni povedano, koliko klorovega apna naj se raztopi v vodi, s katero se ima vime umivati; mislimo, da kaka 2 lota ali unča klorovega apna na maslic vode bi utegnila prava mera biti; unča klorovega apna veljá v apoteki pol groša).

Slovstvine stvari.

Kratek pregled starega slovstva hervaškega.

Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška.

(Dalje.)

Narisavši tako nezveršeno okostnico literature hervaške, mislim, da je potrebno, da nekaj tudi v njenem značaju vsaj v obče rečem. Vsa tedaj gori omenjena narodna literatura Hervatov samo v tem nosi pečat edinstva na sebi, da je pisana v enem edinem domačem, sploh razumljivem jeziku tega naroda, v vsem ostalem pa je prava podoba razsterganosti našega naroda tistih časov; samo po unajni odeji (po pismenkah in pravopisu) in pa po slovnici bi ji ne mogel človek edinstva prisoditi. Kar se pa pisave tiče, ona je, kakor sem že rekel, zdaj glagolska zdaj cirilska in zdaj latinska, in tedaj vse skupej stavljeno se celó nič enolično ne pokazuje. Še enakega pisanja knjige se med seboj nezlagajo, tako, da samo v knjigah z latinskimi čerkami pisanih, katerih je ravno tudi največ, najdeš po pet in šest znanejih pravopisov. Kar se pa tiče slovnice, dohaja njena različnost večidel od narečij tistih krajev, v katerih so knjige pisane, in čeravno visi od notrajnih vzrokov jezika, vendar ne preči medsebnega razumljenja. Glavno narečje hervaškega jezika je dvojno: štokavsko in čakavsko, katerih vsako se sopet deli na svoje podnarečja. Ker je pa vsa naša najstareja, nam znana literatura začela se je v krajih ležečih skor ob celi severo-izhodni strani morja jadranskega, to je, med Terstom in reko Bojano, kjer se, kakor je znano, z majhno izjemo čakavsko narečje govori, je tedaj popolnoma naravno, da je vsa najstareja literatura hervaška na čakavskem narečju sestavljena, odkodar je malo po malo sicer na štokavsko narečje prenešana tudi v njem ohranila se, al zmiraj je obdržala dosti sledu svoje prve očevine.

Okolnost ta bila je v dobro vsi naši literaturi, zakaj kakor je primorsko narečje bogatejše v besedah kakor so narečja oddaljene od morja, tako so vse tiste besede, ktere v notrajni zemlji manjkajo, prišle na občno korist vsemu so narodu. Al ker so Primorci bili v neposredni dotiki z bolj izobraženo Italijo, naučili so se že zdavnej jezik talijanski, ter so iz njega zajemali svojo izobraženost in ž njo tudi talijanske običaje in pa način mislenja in govorjenja, ki se z

našim naravnim jezikom vselej ne zlagajo. Da so primorski pisavci tako proti-naravno talijanšino tudi iz nevednosti v svoje knjige prenašali, temu se nihče čudil ne bo. Ali kakor so primorski pisavci grešili po uplivu talijanskem, tako so drugi, v notrajni zemlji na terštvo navajeni, turške besede upeljali na kvar jeziku domačemu.

V hervaško kniževnost spada nekako tudi literatura tistega plemena našega naroda, ki na današnjem civilnem Hervaškem stanuje, namreč v županiji zagrebški, varaždinski in nekdanji križevski, in to ne samo zastran politične zveze in naravne bližine narečja, ampak še bolj zato, ker je to pleme že od poslednjih sto let svoje izvirno slovensko ime, ki se izključljivo nahaja pri vseh njegovih starih pisavcih (kakor so: Pergosić, Vramec, Haldelić, Belostenec itd.) s hervaškim imenom zamenilo. Zato moram tukaj tudi v tej literaturi nekaj reči.

Ako je res, kar mnogi pisavci terdijo, da je pesništvo (zvezani zlog) najnavadnejši začetek vsake literature, druga pa in višja stopnja da je proza (nevezani zlog), mora se priznati, da so pisavci tega plemena našega naroda mnogo praktičnega talenta pokazali, ker so uno prvo stopnjo, ki se v namišljenih lepotah nahaja, preskočivši skor vsi precej se lotili proze kot potrebnije za javno življenje. Perva znana knjiga, pisana v slovenskem narečju, vladajočem v omenjenih županijah, je prevod Vabočia Tripartita, to je, ogerskih civilnih zakonov, tiskana v Nedelišču 1574; druga je Vramecova kronika iz leta 1575, tretja je iz leta 1640 zgodovinskega obsega, itd. Pisavci tega narečja napisali so precejno število in mnogo zlo obširnih bukev, spadajočih na vero, pobožnost in kersansko življenje, na zakon, zgodovino, računstvo, lečništvo, poljedelstvo itd. Kar se tiče pravilnosti in čistosti jezika te literature, dosegla je najvišji verhunc v evangelistarji vladika Petretiča (1651) in pa v Haldeličevih knjigah 1674. (Konec sledi.)

Kratkočasno berilo.

Kdor drugemu jamo koplje, sam va-njo pade.

Po Hervaškem in semtertje tudi po Slovenskem se pripoveduje nasledna narodska pripovedka, ktero po „Nevenu“ posneto častitim bravcem podam.

V neki vasi je živel pošten in delaven kmetič z imenom Ivan prav veselo in zadovoljno s svojo ženko in edino hčerko Jelico. Ivan ni bil ravno bogat, vendar je imel vsega dosti, kar mu je bilo potrebno za življenje, zakaj ktereja kolj dela se je lotil, vse mu je šlo srečno spod rok. Zato pa je bil tudi vedno veselega serca in živel je srečno s svojo družinico. Za druge ljudi se ni posebno pečal. Njegovi sosede pa so bili hudobni ljudje in polni nevošljivosti do srečnega Ivana; kljubovali in nasprotvali so mu, kjerkoli so le mogli. Ko Ivan neko jutro vstane in hoče iti pogledat svoje polje, ne more odpreti hišnih vrat. Poluka skoz majhno okence in zdaj vidi, da so mu hudobni sosede kup smeti in druge nemarne šare pred duri nametali. Ivan se zamisli in reče ženi: „Veš kaj, dušica moja, prisadila se mi je že hudovoljnost mojih sosedov; prec juter grém po širokem svetu sreče iskat“.

Rečeno je bilo kmali tudi storjeno. Drugo jutro Ivan vstane, vzame košek, ga napolni s smetmi izpred hišnih vrat, se poslovi lepo od žene in hčerke ter gré po svetu. Potoval je celi božji dan, pa nikjer se s srečo ne snide. Ravno na večer pride v neko mesto. Lačen in žejen kot kužek, in zraven še truden dolgega potovanja poterka na vrata prve gostivnice, da bi v nji prenočil. Prav dobro se navečerja, tudi napije se po volji — in potem se spravlja spat; poprej pa še oštirju svoj košek izroči in reče: „Priatelj, dobro mi varuj dragocenosti, ki se v košu znajdejo; nesem jih v daljno deželo ptujemu imenitnemu gospodu. Bog obvaruj, ko bi kaj zgubil; toraj, da mi kaj ne zmanjka iz koša, moraš mi biti porok. „Ne boj se, človeče“, mu zaverne kerčmar, „ne bo ti zmanjkalo, kar je za nohtom črnega“.

in s temi besedami odnese Ivanov košek v varno izbico, katero skerbno zaklene. Zdaj gresta obadva spat.

Drugega jutra zarano se napoti Ivan naprej, toraj prosi od kerčmarja svoje dragocenosti. Ta ga pelje v shrambo, kjer je bil koš shranjen; zviti Ivan polagoma odkrije, pa zagledaje v njem smeti, začne žalostno kričati in tuliti: „joj meni, joj meni, vkradeno mi je tuje blago! glavo sem gotovo zapadel!“

Kerčmar se zlo prestraši, ko sliši Ivana tako tarnjati, in ker se je bal, da bi ga kmetič ne tožil in bi tako njegova gostivnica ob veljavo in dobro ime ne prišla, se prične z Ivanom za odškodovanje pogajati. Ker je kerčmar bogat bil, mu obljubi koš napolniti s cekini, kar je po dolgem besedovanji res tudi storil.

Ivan, zvita buča, se smeja v pést, da je oštirja tako oplahotal, ter se veselo domú poda. Želječ zvediti, koliko je pritresel dnarja domú, pošlje hčerko Jelico k sosеду — akoravno mu je ta nar večji sovražnik bil — da naj mu merico posodi. Jelica merico prinese, in ko je Ivan svoje cekine z njo premeril, jo pošlje sopet sosеду nazaj. Sosedova žena pa je bila zlo radovedna, kakor so sploh vse Evine hčerke od perve do zadnje. Rada bi bila zvedila, kaj bo mož meril, toraj je bila namazala dno merice s smolo in res se en cekin dna prime. Ko soseda to zapazi, vpraša Jelico, odkod je oče toliko cekinov prinesel; deklica pa na to odgovori: prodali so smeti, ktere so hudobni sosedje pred vrata nametali in potegnili so v mestu za nje celi koš cekinov.

Lakomna žena ne lena napravi svojega moža, naj tudi on gré v mesto s smetmi barantat, ker se kupčija tako dobro izplača, kar ta tudi stori. Cel koš jih nabaše, in ko v mesto pride, vpije po ulicah: smeti, smeti so na prodaj, kdo dá več cekinov za nje? Mestnjani se mu na glas smeja, eni ga pa tudi pomilujejo, zagotovljaje ga, da imajo take robe domá zastoj dovolj. Nevoljen, da ni nič prodal, priropoče sosed domú in napravi druge vaščane, da Ivanu hišo zažgó.

Vernivši se nekega večera z ženo in hčerko od težkega dela iz polja domú najdejo svojo hišico spremenjeno v pepél. Ivan se sicer nekoliko za ušesi popraska, ker je šlo vse raketom žvižgat, pa kmali se potolaži, ženo in hčerko k nekemu žlahtniku pošlje, sam pa nabere oglja od zgorele bajte v koš, gré na kupčijo po svetu, in zopet kakor vpervič pritrese cekinov polen koš domú.

Nevošljivi sosed to zvé. „Čakaj — si misli — z ogljem bo gotovo boljša kupčija, kakor s smetmi;“ zapali toraj tudi svojo bajto, nabaše oglja v koš in hola! z novim blagom po širokem svetu na kupčijo. Vprašan, kaj prodaja, odgovarja: oglje, pa le kaki kovač mu male krajcarje za-nj ponudi. Vés zdelan in serdit se priplazi vdrugeč brez cekinov domú.

Sreča Ivanova je bila zdaj celi soseski tern v peti; vsi se zoper njega vzdignejo in enoglasno sklenejo, da morajo se ga znebiti. Prihodnjo nedeljo ga hočejo zavezati v žakelj, ga nesti na obrežje zvnaj vasí tekoče reke, in pervi vaščan, ki se bo po službi božji vernil domú, ga bo trešil v vodo.

Ivan kaj debelo gleda, ko ga v nedeljo sosedje zgrabijo, in kakor se je tudi kerčil in branil, mogel je v žakelj.

Na bregu reke premišljuje Ivan svojo žalostno osodo, pa zvita buča si vé kmalo pomagati. Na vse gerlo začne kričati: „Nočem biti župan; o! purgermajster pa za nobeno ceno ne!“

Pripetí se, da ravno zdaj prižene bogat mesar lepo čedo debelo pitanih goved memo, ktere je bil za skope dnarce v bližnjem mestu kupil. Slišaje glas v žaklji vpijočega Ivana ostane in vpraša: „Kaj ti je, človeče? kaj vpiješ?“ Ivan pa ne len začne pripovedovati, da soseska po vsi sili hoče, naj bi bil nje župan, on pa tega po nobeni ceni noče, in zatoraj so ga vaščani v žakelj zavezali, da bi ga s tem prisilili, da bi se jim udal, „al jez nikakor ne vzamem na svoj herbet toliki jarm“ — pravi nazadnje zviti Ivan — „raji poginem, kakor da bi kdaj županil“. „Kaj, to so tvoje nadloge, moj človeček?“ reče slavelakomni in bogati mesar.

Ker je že zdavnej kopernel po županski časti, se ponudi, da bi menjala, in v plačilo obljubi še Ivanu celo čedo goved.

Ivan, se vé, je bil s to pogodbo prav zadovoljen; mesar ga toraj odveže in si zveče koj sam žakelj čez glavo. Ivan ga zdaj terdno zaveže, zažene potem goveda in jih tira domú, mesar pa začne na vés glas kričati: „jez hočem biti župan, hočem biti purgermajster!“ — Ljudjé privrejo iz cerkve; slišaje pa glas iz žaklja: „jez hočem biti župan, hočem biti purgermajster!“ mislijo, da se Ivan iz njih norca dela. Zlo se tedaj razserdijo in pravijo: „Čakaj le, kmali te čemo postaviti za župana“ ter trešijo mesarja v žaklji v vodo.

Veseli, da so se enkrat znebili presrečnega Ivana, se vernejo vaščani domú. Pa kako so vsi osupnjeni, ko domú pridši zagledajo Ivana zraven velike čede pitanih goved. Na vprašanje: odkod ima toliko živine, jim odgovori: „Za vse to se imam zahvaliti le Vam, ljubi moji, ker vse sem najdel v vodi, kamor ste me bacnili; da ste mi pa še kamen na vrat natvezli, da bi se bil mogel še globokeje potopiti, tam še le bi bil dobil nar lepše živine na izberanje. „Dete hentaj! to bo kaj za nas“ — si mislijo lakomni sosedje. Vsi si urno kamenja na vrat natvezijo, hité k vodi in v njo poskačejo, kjer se utopé.

Tako se je zviti Ivan srečno znebil svojih sovražnikov in živel odslej s svojo družinico še mnogo let miren in zadovoljin. Kdor drugemu jamo koplje, sam va-njo pade.

J. Levičnik.

Slovanski popotnik.

* J. Navratilo v o prevažno delo, za katero so tudi „Novice“ naročila nabirale, je ravnokar prišlo na Dunaji na svetlo v nemškem jeziku pod naslovom: „Beitrag zum Studium des slavischen Zeitwortes aller Dialekte, insbesondere über den Gebrauch und die Bedeutung der Zeitformen in Vergleichung mit den klassischen und modernen Sprachen (deutsch, italienisch, französisch und englisch). Mit einer tabellarischen Uebersicht in allen obigen Sprachen. Ein praktisches Handbuch beim Sprachstudium. Von J. Navratil, Offizial des k. k. obersten Gerichtshofes. Wien 1856. Cena ti knigi, ki bi imela v rokah vsakega biti, komur je za napredek slovenskega jezika mar, je 1 fl. 30 kr. Naročnikom, ki so se pri nas oglasili, jo pošilja gosp. Blaznik.

* „Slovanski popotnik“ prebiraje mnoge slovanske časnike je zadel unidan v „Prijetlu“ na „jezikoslovne stvari“, v kterih čislan pisatelj slovensk očituje slovenskim pisateljem in se vé da tudi „Novicam“ mnogotere napake. „Sine ira et studio“ hočemo na oni sostavek le toliko odgovoriti, kolikor je treba, da nas verli rodoljub ne bo grajal terdovratneže, ako se ne bomo še poprijeli pisave, katero nam svetuje, ker vémo, zakaj ne. Da nam je napredek slovenskega jezika vseskozi pri sercu, nam menda ni treba na dolgo in široko dokazovati; — od tistega časa, ko smo upeljali sedanji pravopis v kniževnost slovensko, noter do današnjega dné nam je vedno mar bilo za čist slovensk jezik, — al „hiteti pa ne prehiteti se“ bilo je vseskozi naše géslo, ker bolj kot vsakemu drugemu nam je znano, kako nevarna je pri nas naglica, ktera več podere ko sozida, ako hoče v hipu vsem navadnim oblikam slovo dati. Po časi se tudi deleč pride, in da smo Slovenci zadnjih 10 let več doversili za svoj jezik kot marsikak drug jezik, kdo more to tajiti, ako se ozrè na pretekle čase. Krivo sodi, kdor tega ne spozna! In če tudi še ne pišemo čisto brez pogrškov, če tudi se nismo še znebili popolnoma skušnjav, v ktere pisatelje slovenske zapeljuje včasih nemščina, vendar lahko rečemo, da ravno tako se godí tudi drugim jugoslovanskim in českim pisateljem; naj se le berejo časniki njih. Na priliko le en izgled, ki ga imamo ravno pri rokah: „Tom prilikom deržao je gosp., kojemu imamo u obče mnogo zahvaliti, da se je za tako kratko vrieme razvio kot nas školski život, shodan govor, u kom“ etc. Ko bi mi „govor deržali (Rede halten), — ko bi mi bili vgojzdili